

Kontrastivni vidiki prevajanja italijanskih neosebni glagolskih oblik v slovenščino: korpusna analiza gerundija

Tamara Mikolič Južnič

Abstract

Non-finite verbal structures seem to be relatively rare in Slovene compared to other languages such as Italian. This may pose a problem to the Slovene learners of foreign languages both when creating texts in the foreign language and when translating into their mother tongue. This article focuses on some contrastively relevant features of the Italian gerund (one of the Italian non-finite verb forms), and particularly on the options available to translators when they need to translate implicit dependant gerundial clauses into Slovene. After a brief presentation of the most prominent features and functions of the Italian gerund and an overview of the Slovene non-finite structures available, the results of a corpus analysis of the Italian-Slovene section of the *Spook* translation corpus are given. It seems that in literary texts, the most common structures occurring in Slovene as translation equivalents to the Italian gerunds are finite verbs functioning as predicates of either co-ordinate or subordinate clauses. Other structures, including nominal translations, Slovene non-finite forms and some alternative, context-dependant translation equivalents, occur with a much lesser frequency.

Ključne besede: gerundij, italijanščina, slovenščina, korpusna analiza, kontrastivna slovnica, prevodne ustreznice

1 UVOD

Jeziki se lahko razlikujejo glede na tipe neosebne glagolske oblike, ki jih je mogoče uporabiti kot povedke v podrednih stavkih, predvsem pa je opaziti bistvene razlike pri dejanski pogostnosti posameznih tovrstnih struktur v rabi. Če se omejimo na primerjave med slovenščino in drugimi jeziki, je bilo tako na primer že večkrat nakazano, kako se neosebne glagolske oblike pogosteje kot v slovenščini pojavljajo v angleščini (prim. Lipovšek 2001, Kocijančič Pokorn in Šuštaršič 2001, 1999, Šuštaršič in Kocijančič Pokorn 1998, Sheppard 1992), francoščini (Schlamberger Brezar 2005a, Mezeg 2011a, 2011b) in tudi italijanščini (Medved 2013, Mikolič Južnič 2010, Lenassi 2004). Tudi v sicer maloštevilnih študijah slovenskih neosebne glagolske oblike, ki so se pojavile v zadnjih letih, se odraža določena nelagodnost pri uporabi neosebne glagolske oblike, ki naj bi jih slovenski govorniki imeli na voljo pri tvorjenju besedil (prim. Mikolič Južnič 2013a, 2012, Schlamberger Brezar 2011, 2005b, Toporišič 2000). Po drugi strani pri italijanščini, ki je poleg slovenščine v središču pozornosti tega prispevka, opazimo nagnjenje k pogosti uporabi vseh vrst neosebne glagolske oblike, od infinitiva do gerundija in participa,¹ kar nam potrjuje poleg izjemno redkih kvantitativnih raziskav že množica skladenjskih vlog, v katerih se te neosebne glagolske oblike lahko pojavljajo (prim. relevantna poglavja v Renzi, Salvi in Cardinaletti 2001, pa tudi npr. Mikolič Južnič 2013b, Korzen in Gylling 2012).

Glede na to torej ni presenetljivo, da tako pri tvorjenju italijanskih besedil kot tudi pri prevajanju iz slovenščine v italijanščino in obratno zaznavamo na tej ravni pri študentih prevajalstva določeno nelagodje, povezano s sistematičnim neskladjem med danima jezikoma. Vsaka od italijanskih neosebne glagolske oblike bi si zaslužila svojo lastno kontrastivno študijo s slovenščino, vendar smo se na tem mestu omejili na primer gerundija. S pomočjo korpusne raziskave želimo namreč osvetliti, katere strukture se pojavljajo v slovenščini na mestih, kjer v italijanščini najdemo gerundij. Na ta način nameravamo preveriti intuitivna opažanja oz. potrditi predhodne vzorčne raziskave (zlasti Medved 2013), iz katerih bi lahko sklepali, da se italijanske neosebne glagolske strukture, v tem primeru tiste, ki vsebujejo gerundij, v slovenščino v največji meri prevajajo z osebnimi glagolskimi strukturami. Ker pa je gerundij kompleksna glagolske oblike, ki se v italijanščini pojavlja v različnih vlogah in funkcijah, o katerih bomo spregovorili v nadaljevanju, bomo preverili tudi, ali je moč opaziti kako korelacijo med tipom gerundija in verjetnostjo, da se kot njegova prevodna ustreznica pojavi določena slovenska struktura.

¹ V prispevku namenoma uporabljamo izraze infinitiv za italijanski *infinito*, particip za italijanski *participio* in gerundij za italijanski *gerundio*, da bi se izognili zamenjevanju s slovenskimi izrazi za neosebne glagolske oblike (nedoločnik, deležje, deležnik, glagolnik).

2 KATEGORIZACIJA ITALIJANSKEGA GERUNDIJA

Gerundij je eden izmed treh neosebni glagolskih načinov italijanskega jezika (ob infinitivu in participu). Ima dve obliki, enostavno (npr. *mangiando, correndo, partendo*) in sestavljeno (npr. *avendo mangiato, avendo corso, essendo partito*) in načeloma izraža dejanje, ki se odvija v nekem odnosu z drugim dejanjem, ki je izraženo v glavnem/nadrejenem stavku z osebno glagolsko obliko (Dardano in Trifone 1995: 352). Pojavlja se torej izključno v podrejenih skladenjskih strukturah,² pri čemer je enostavna oblika veliko pogostejša od sestavljene, ki naj bi bila značilna za besedila z bolj visokim registrom oz. večinoma literarna ali birokratska besedila (Lonzi 2001: 571; prim. tudi Dardano in Trifone 1995: 359, Moretti in Orvieto 1980: 203).

Glede na skladenjsko vlogo, ki jo gerundijski stavki lahko imajo v povedi, Lonzi (2001: 571; 588) loči tri primarne tipe gerundija, in sicer:

- a) povedkov gerundij (*gerundio di predicato*): *Paolo ha fatto ripartire la macchina spingendola.*
- b) stavčni gerundij (*gerundio di frase*): *Essendo stato aiutato da Giovanni, Paolo ha fatto ripartire la macchina.*
- c) priredni gerundij (*gerundio coordinato*): *Siamo partiti all'alba, arrivando solo a tarda sera.*³

Povedkov gerundij se v okviru svojega nadrejenega stavka obnaša enako kot prislovna določila, kar pomeni, da izraža dejanje, ki je okoliščina h glavnemu glagolskemu dogodku, in ne uvaja ločenega glagolskega dogodka. To pomeni, da je eksplicitno vezan na določene semantične vrednosti, in sicer način oz. sredstvo in čas (ibid.: 576), kot lahko vidimo zgoraj v primeru a), kjer gre za načinovni pomen (»Paolo je uspel prižgati avto porivajoč ga/s porivanjem.«). Pri stavčnem gerundiju, kot pravi Lonzi (ibid.: 583), je po drugi strani odnos med nadrejenim stavkom in podrednim gerundijskim odvisnim stavkom v resnici odnos med dvema glagolskima dogodkoma, kar pomeni, da ima podobno funkcijo, kot jo imajo v odvisnih stavkih osebne glagolske oblike. Na ta način lahko ubesedimo npr. vse vrste vzročnostnih odnosov (npr. vzrok, pogojnost, dopustnost, posledičnost): v primeru b) zgoraj gerundijski stavek lahko interpretiramo vzročno (*Poiché è stato aiutato da Giovanni, Paolo ha fatto ripartire la macchina.* »Ker mu je pomagal Giovanni, je Paolo uspel prižgati avto.«).

A če gre pri zgornjih dveh tipih tako ali drugače za semantično odvisne strukture, vzporedne bodisi stavčnim členom bodisi eksplicitnim odvisnim stavkom, je zgodba pri prirednem gerundiju nekoliko drugačna. Čeprav je to še vedno

2 V celotnem prispevku je izključena glagolska perifraza *stare + gerundij*, ki se v sodobni italijanščini uporablja za izražanje progresivnega aspekta, saj gre za popolnoma drugačno vlogo gerundija, ki je v tem primeru del osebne glagolske strukture (npr. *Maria sta andando a scuola.* »Maria gre v šolo.«).

3 Primeri so navedeni po Lonzi (2001: 571, 588), podčrtava je dodana.

podredna neosebna glagolska struktura, ima poleg značilnosti stavčnega gerundija tudi nekatere samosvoje posebnosti, zaradi katerih je precej podoben prirednim stavkom, kot npr. prisotnost prozodične pavze in možnost izraženega leksikalnega osebka (ibid.: 588). V primeru c) zgoraj bi lahko gerundijski stavek parafrazirali s preprostim vezalnim priredjem (*Siamo partiti all'alba e siamo arrivati solo a tarda sera.* »Odpotovali smo ob zori in prispeli šele pozno zvečer.«).

Natančna določitev skladenjske vloge gerundijskih stavkov je pogosto zaradi njihove neosebne in časovne nedorečenosti težavna, saj lahko združujejo več sorodnih vrednosti in tako omogočajo parafraze z različnimi eksplicitnimi odvisnimi stavki. Ker pa cilj tega prispevka ni toliko določiti, katere funkcije lahko opravlja italijanski gerundij, temveč predvsem, katere so lahko njegove slovenske prevodne ustreznice, smo se pri analizi osredotočili zgolj na kategorizacijo omenjenih glavnih tipov gerundija in ne na razvrstitev glede na natančnejšo tipologijo odvisnih stavkov, kot bomo videli v razdelku 4.

3 VZPOREDNE SLOVENSKE STRUKTURE

Kot smo že omenili, je na slovenski strani nabor neosebne glagolske oblike nominalno sicer podoben kot v italijanščini, saj imamo nedoločnik, deležnik in deležje (ter glagolnik, ki pa je v resnici izglagolska samostalniška oblika in ima svojo vzporedno strukturo predvsem v italijanskih nominalizacijah, npr. *odhod/partenza*), vendar je njihova uporabnost v vlogi povedka odvisnih stavkov omejena, na kar so posredno opozorile tudi študije, omenjene v 1. razdelku.

Med glagolskimi polstavki (tj. stavki, ki jim je jedro neosebna glagolska oblika oz. implicitnimi odvisnimi stavki)⁴ Toporišič (2000: 632–33) našteva deležniške (*Boječ se, da je ne bi odpodili, se je deklica približala skupini na trati.*), deležniške (*Slovenec ne ljubi matere, vanj upajoče.*), nedoločniške (*Ljubezen zvesto najti, kratke sanje.*) in namenilniške (*In šel je boj bojvat brez upa zmage.*) polstavke. Poleg tega Toporišič (ibid.) dodaja, da tovrstne strukture začutimo kot polstavčne »le tedaj, kadar imajo ob sebi kako dopolnilo ali določilo, večinoma predmet ali prislovno določilo«. Bistven kriterij, ki vpliva na občutenje polstavčnosti, je tudi prisotnost vejice, v zvezi s čemer pa Mezeg (2011: 58–59) pri Toporišiču prepozna številne nejasnosti, ki jih sama razreši z lastno definicijo polstavkov, ki nedvoumno vključuje kriterij vejice kot merodajen za prepoznavanje teh struktur.

V skladu z definicijami, ki jih podaja Toporišič (2000), je italijanskemu gerundiju pomensko in funkcijsko najbližje slovensko deležje, ki se večinoma rabi

⁴ Toporišič (2000: 632) med polstavke šteje tudi brezglagolske stavke, ki imajo kot jedro pridevnik ali samostalnik, vendar so tovrstne strukture izključene iz te raziskave.

kot prislovno določilo načina oz. načinovni polstavek ali prislovno določilo časa oz. časovni polstavek, kar se teoretično ujema s funkcijo povedkovega gerundija. Težje je z iskanjem vzporednic s funkcijo stavčnega gerundija, saj slovensko deležje v skladu s teoretičnimi deli redko izraža druga pomenska razmerja, ter funkcijo prirednega gerundija, za katero v slovenščini ni vzporedne neosebne oblike.

Na podlagi navedenih teoretičnih kontrastivnih predpostavk pričakujemo, da se bodo kot prevodne ustreznice italijanskega gerundija sicer včasih pojavljaje slovenske neosebne glagolske oblike, zlasti deležje, da pa bodo glede na njihovo ozko semantično opredeljenost in omejeno rabo v sodobnem jeziku (prim. tudi Mikolič Južnič 2013a) pogosteje uporabljene alternativne ubeseditve, npr. osebne glagolske oblike ali tudi nominalizacije. Preveriti želimo torej, katere so dejanske prevodne možnosti, ki se pojavljajo v izbranem korpusu kot ustreznice italijanskega gerundija, ter kakšna je njihova relativna pogostnost. Poleg tega nas zanima, ali je moč opaziti kako korelacijo med pojavljanjem različnih osnovnih vrst italijanskega gerundija, omenjenih v 2. razdelku, ter prevodnimi ustreznici, ki se pojavljajo v slovenščini.

4 KORPUS IN METODA

4.1 Korpus

Vzporedni prevodni korpusi so se izkazali za zelo koristna orodja pri kontrastivnih raziskavah, zato je bila analiza gerundija in njegovih slovenskih ustreznic izvedena s pomočjo korpusa *Spook*, ki je nastal v sklopu projekta Slovensko prevodoslovje: viri in raziskave (Vintar 2009). Vsa besedila, zbrana v tem korpusu, so sodobna leposlovna dela (večinoma gre za romane ali kratke zgodbe), ki so jih prevedli različni slovenski prevajalci. Korpus sicer sestavlja pet različnih podkorpusov, štiri dvojezični prevodni vzporedni podkorpusi (angleško-slovenski, francosko-slovenski, nemško-slovenski, italijansko-slovenski) in podkorpus izvornih slovenskih besedil, vendar je bila raziskava, predstavljena v nadaljevanju, opravljena samo na italijansko-slovenskem podkorpusu, ki obsega 965.434 pojavnic, od tega pripada 486.843 pojavnic italijanskim besedilom, 478.591 pojavnic pa slovenskim prevodom teh besedil. Vsi deli korpusa so oblikoskladenjsko označeni in lematizirani, kar omogoča avtomatsko iskanje po besednih vrstah in podvrstah. Vmesnik CUWI, ki je bil uporabljen za iskanje po korpusu, je nastal namensko za potrebe omenjenega projekta; prednost tega vmesnika je, da omogoča bodisi preprosto bodisi kompleksno iskanje po vseh delih korpusa, tako skupno kot posamično po podkorpusih, in pri brskanju v dvojezičnih podkorpusih omogoča vzporedni izpis v obeh jezikih, saj so besedila stavčno poravnana.

4.2 Metoda

Raziskava je potekala v več fazah; kvantitativni korpusni pristop je bil integriran s klasično kvalitativno analizo, da bi pridobili čim bolj popolne podatke tako o pojavljanju gerundija v italijanskem delu korpusa kot tudi o slovenskih ustreznicaht te neosebne glagolske oblike, ki jih je bilo treba poiskati ročno, saj stavčna poravnava ne omogoča avtomatskega iskanja prevodnih ustreznih posameznih besed (ali besednih zvez).

V prvi fazi smo s pomočjo kod MSD, s katerimi je označen korpus *Spook*, izluščili vse primere pojavljanja gerundija. Za označevanje gerundija so uporabljene različne kode: posebej je mogoče identificirati enostavni gerundij (npr. *amando*), enostavni gerundij z nenaglašeniimi osebnimi zaimki (npr. *amandolo*), vsakega izmed pomožnih glagolov (*avendo* in *essendo*), modalne glagole (npr. *potendo*) ter modalne glagole z nenaglašeniimi osebnimi zaimki (npr. *potendoti*). Nato je bilo treba dobljene rezultate prečistiti nepravilnih primerov: v prvi vrsti je bilo treba izločiti vse tiste primere, kjer se gerundij pojavlja kot del glagolske perifrize *stare + gerundij*, ki ni bila predmet raziskave, kot je bilo omenjeno v razdelku 2, pa tudi vse tiste primere, kjer je pri avtomatskem označevanju prišlo do napak pri razvrščanju besed.

Tako prečiščene primere smo nato kategorizirali najprej z vidika vrste gerundija, ki se pojavlja (priredni, stavčni ali povedkov, prim. razdelek 2), nato pa še z vidika prevodnih ustreznih, ki so se pojavljale v slovenskih vzporednih primerih. Pri teh smo opazovali besedno vrsto izraza, ki je bil uporabljen kot čim bolj neposredna ustreznica pomena italijanskega gerundija, in skladenjsko vlogo, v kateri je bil ta izraz uporabljen, saj smo želeli natančno ugotoviti, na kakšen način je mogoče prevesti italijanski gerundij v slovenščino. Podatke, pridobljene z analizo, smo nato strnili v enotno obliko, ki bo predstavljena v nadaljevanju.

5 REZULTATI IN DISKUSIJA

V skladu z metodo, opisano v predhodnem razdelku, smo iz italijansko-slovenskega dela korpusa *Spook* izluščili skupno 2.785 primerov, kot prikazuje tabela 1.

Tabela 1: Število avtomatsko izluščenih primerov iz korpusa *Spook*

Iskalni pogoj	Število primerov
enostavni gerundij	2.091
enostavni gerundij + osebni zaimek	619
pomožni glagol <i>avendo</i>	24
pomožni glagol <i>essendo</i>	15
gerundiji modalnih glagolov	33
gerundiji modalnih glagolov + osebni zaimki	3
Skupaj	2.785

Ko smo nato ročno odstranili nepravne primere, je bilo skupno število primerov gerundija 2.136. Tabela 2 prikazuje število pravih primerov gerundija glede na iskalne kriterije.

Tabela 2: Prečiščeno število primerov gerundija

Iskalni pogoj	Število primerov
enostavni gerundij	1.469
enostavni gerundij + osebni zaimek	595
avedno	24
essendo	15
modalni gerundiji	31
modalni gerundiji + osebni zaimki	2
skupaj	2.136

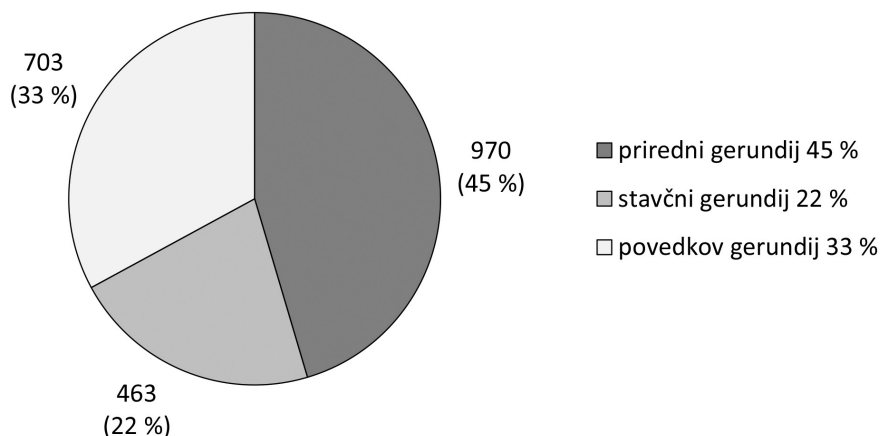
Tako identificirani primeri so bili nato ročno analizirani, kot je bilo opisano v predhodnem razdelku.

Spotoma smo preverili tudi, koliko je primerov enostavnega gerundija in koliko sestavljenega, da bi preverili trditev, da se slednji le redko pojavlja, če pa se, je to ravno v literarnih besedilih. Izkazalo se je, da je sestavljeni gerundij dejansko zares redek tudi v analiziranem korpusu, saj se med 2.136 primeri gerundija (oz. 43,9 primeri na 10.000 pojavnic) pojavi le 16-krat (oz. 0,3-krat na 10.000 pojavnic), to je z deležem 0,75 % (npr. *.../ mi prese quando, avendoli udiri sghignazzare, accesi un fiammifero /.../*).

5.1 Tipi gerundija

Ker gre za neosebno glagolsko obliko, ki je zelo redko uvedena z veznikom ali predlogom in pri kateri torej pomenske povezave z ostalim sobesedilom ostajajo skoraj vedno nekoliko nedorečene in prepuščene semantični presoji, se je pri analizi tipologije gerundija v italijanskih primerih občasno pojavila dilema, kako opredeliti posamezno rabo. Navadno ni bilo težav s kategorizacijo povedkovih gerundijev, ki se dokaj enoznačno ločijo od ostalih dveh kategorij, medtem ko smo pri razločevanju stavčnih in prirednih gerundijev (ki so si, kot je bilo omenjeno v 2. razdelku, skladenjsko podobni) v drugo kategorijo, torej med priredne gerundije, šteli vse tiste primere, kjer je bila mogoča parafraza z vezalnim priredjem, tudi če je bilo na pomenski ravni mogoče zaznati podtone tega ali onega prirednega ali podrednega razmerja. Taki odločitvi sta botrovala dva vzroka: hoteli smo se izogniti vmesni, dvoumni kategoriji, kamor bi sicer morali vključiti vse tiste primere, kjer je bila mogoča dvojna (ali mnogotera) interpretacija; poleg tega pa je bilo kmalu opaziti, da se tudi slovenski prevajalci v dvoumnih primerih odločajo za vezalno interpretacijo in tako bralcu prepuščajo razbiranje dodatnih pomenskih odtenkov. Ker je to dejansko v skladu z naravo gerundija, ki prav tako od bralca terja določeno mero lastne interpretacije, se nam je taka odločitev zdela upravičena in smiselna.

V skladu s takimi kriteriji je med našimi primeri 45 % prirednih gerundijev (primer 1),⁵ 22 % stavčnih gerundijev (primer 2) in 33 % povedkovih gerundijev (primer 3), kot prikazuje slika 1.

Slika 1: Deleži tipov gerundija

⁵ Prevodi, podani pri primerih v nadaljevanju, so dejanski prevodi iz korpusa Spook.

- (1) a. /.../ anche tu”, rispose titubante, abbassando lo sguardo.
b. »Saj veš,« je pobesila pogled.
- (2) a. Appartenendo a una gente che la sapeva più lunga dei romei, riuscì a pagare /.../
b. Ker je pripadal bolj premetenemu ljudstvu od Romajcev, mu je uspelo zanj plačati /.../
- (3) a. /.../ camminavano in modo rigido appoggiando al suolo zoccoli equini.
b. /.../ so med hojo togo predstavljala svoja konjska kopita /.../

V nadaljevanju (razdelek 5.4) bomo preverili, ali je mogoče opaziti povezavo med tipi gerundija in prevodnimi ustreznici. Pred tem pa bomo pogledali še, kakšne prevodne ustreznice se pojavljajo in kakšno vlogo imajo v povedih.

5.2 Besedne vrste prevodnih ustreznic

Na slovenski strani smo v izluščenih primerih najprej preverili, katere besedne vrste so najbolj neposredne nosilke pomena, ki ga v izvirnih primerih izraža gerundij. Tabela 3 prikazuje rezultate te analize.

Tabela 3: Besedne vrste prevodnih ustreznic italijanskih gerundijev

Besedna vrsta	Število primerov
glagol	1.630
<i>osebna glagolska oblika</i>	1.544
<i>deležje</i>	49
<i>deležnik</i>	20
<i>nedoločnik</i>	16
<i>deležnik + samostalnik</i>	1
samostalnik	200
prislov	13
predlog	8
pridevnik	6
pridevnik + samostalnik	1
izpust	311

Izkazalo se je, da se italijanski gerundij v slovenščino v 75 % primerov prevaja z glagolom, v 9 % pa se pojavlja samostalnik (večinoma nominalizacija), dokaj

zajeten delež gerundijev pa je v prevodih preprosto izpuščen (14 %).⁶ Vse ostale prevodne ustreznice se pojavljajo izjemno redko (vse skupaj v 1,3 % primerov). Med glagolskimi prevodi pričakovano daleč prevladujejo osebne glagolske oblike, ki zavzemajo 71 % vseh primerov oz. 95 % vseh glagolskih prevodov (primer 4), druga najpogostejša možnost pa so deležja, ki sicer pojavljajo zelo redko, v 2 % vseh primerov (primer 5). Med drugimi glagolskimi oblikami, ki so še redkeje uporabljene, najdemo še deležnik (primer 6), nedoločnik (primer 7) in v enem primeru kombinacijo deležnika in samostalnika (primer 8).

- (4) a. M. rimase immobile, tenendola tra le braccia.
b. M. je mirno ležal in jo objemal z obema rokama.
- (5) a. Barcollando, mi sono avvicinato.
b. Opotekaje se sem se ji približal.
- (6) a. /.../ bianca come un'ammalata e, fissando B. negli occhi e con durezza /.../
b. /.../ bleda kakor smrt odmaknila in s pogledom, zazrtim v B.-ove oči strogo /.../
- (7) a. /.../ apprendiamo a evocare gli dei – non a parlare degli dei, come facevano gli altri filosofi, ma ad agire su di essi /.../, animando le statue per ottenere oracoli /.../
b. /.../ učimo se priklicati bogove – ne govoriti o njih, kakor to počno drugi filozofi, marveč vplivati nanje /.../, oživljati kipe, da od njih izve-mo prerokbe /.../
- (8) a. Si riebbe per un attimo e disse, tremando: /.../
b. Za trenutek se je ovedel in s tresočim glasom vprašal: /.../

5.3 Skladenjske vloge prevodnih ustreznic

Analiza skladenjskih vlog, ki jih opravljajo slovenske prevodne ustreznice italijanskega gerundija, je pokazala, da na mestih, kjer imamo v italijanščini gerundijske strukture, v slovenščini najpogosteje najdemo priredne strukture (41 % primerov), približno pol manj pogosto pa podredne strukture (20 %). Kot smo opazili že v prejšnjem razdelku, v 14 % pomen glagola, ki ima v izvorniku obliko gerundija, ni izražen z nobeno izrecno besedo ali strukturo in je torej bodisi izpuščen (pri čemer prihaja tudi do izgube pomenske komponente) bodisi gre za elipso, kjer je pomen takega gerundija podan implicitno (in torej ne prihaja do izgube pomena). V 13 % primerov je na mestu italijanskega gerundija v slovenščini najti element nižje skladenjske ravni, torej stavčni člen (najpogosteje gre za prislovna določila, kot bomo videli v nadaljevanju), preostali delež pa pripada primerom, ko je gerundij preveden kot povedek v glavnem stavku (12 %). Tabela 4 prikazuje absolutne pojavitve za vsako izmed omenjenih krovnih kategorij, v nadaljevanju pa si bomo vsako pogledali tudi podrobneje.

⁶ O izpustih bomo več spregovorili v naslednjem razdelku.

Tabela 4: Glavni tipi struktur, v katerih se pojavljajo prevodne ustreznice gerundija

Vrsta strukture	Število pojavitev
priredja	872
podredja	439
izpusti in elipse	303
stavčni členi	271
glavni stavek	251

5.3.1 Priredne strukture

Pri prirednih odnosih gre lahko za priredno vezane glavne stavke ali pa različne vrste odvisnih stavkov: pri teh kategoriji se namreč nismo spuščali v podrobno analizo vrste stavka, temveč smo se ustavili že na tem nivoju, saj je tudi italijanski priredni gerundij lahko »prirejen« različnim prirednim ali podrednim stavkom. Primeri, uvrščeni v to kategorijo, so prevodi prirednega gerundija (prim. razdelek 2). V tej skupini je v slovenščini daleč najpogostejše vezalno priredje (92 % vseh prirednih struktur; primer 9), neprimerno manj pogosto se pojavljata protivno (4 %; primer 10) in vzročno priredje (3 %; primer 11), ostali dve vrsti, navedeni v tabeli 5, pa se pojavljata le vsaka z enim samim primerom (skupno 0,2 %).

- (9) a. Se n'è andata tirandosi dietro Togo.
 b. Odšla je in za sabo vlekla Toga.
- (10) a. Avrei potuto darle pochissimo, togliendole tutto.
 b. Lahko bi ji dal le malo, vzel pa vse.
- (11) a. /.../ e non nego che fecero bene, trasmettendo anche a noi cristiani quel suo sapere /.../
 b. /.../ ne zanikam, da so ravnali pravilno, saj so tako tudi na nas kristjane prenesli svoje znanje /.../

Tabela 5: Število prevodnih ustreznic v prirednih stavkih

Vrsta priredja	Število pojavitev
vezalno	805
protivno	33
vzročno	29
posledično	3
pojasnjevalno	1
ločno	1

5.3.2 Podredne strukture

Kot lahko razberemo iz tabele 6, kjer so navedene absolutne pojavitve, je med podrednimi strukturami pet tipov, ki skupno zavzema 90 % vseh pojavitev, ostalih 5 pa skupno dosega le 10 odstotkov vseh primerov. Najpogosteje se torej pojavljajo časovni odvisnik (30 %; primer 12), prilastkov odvisnik (21 %; primer 13), vzročni odvisnik (18 %; primer 14), načinovni odvisnik⁷ (15 %; primer 15) in pogojni odvisnik (5 %; primer 16). Ostali tipi podredij se pojavljajo zelo redko.

Tabela 6: Število prevodnih ustreznici v podrednih stavkih

Vrsta podrednega stavka	Število pojavitev
časovni	134
prilastkov	93
vzročni	80
načinovni	67
pogojni	22
predmetni	16
primerjalni	8
namerni	7
dopustni	7
posledični	5

- (12) a. Coloro parlavano greco e, accogliendo cortesemente gli ospiti, dissero di essere /.../
 b. Govorili so grško, in zatem ko so goste vljudno sprejeli, so jim povedali, da so /.../
- (13) a. /.../ e si sfogavano cacciando e affrontando a mani nude animali selvaggi /.../
 b. /.../ so si dajali duška z lovom na divje živali, s katerimi so se spopadali goloroki /.../
- (14) a. Conoscendo la sua donna molto bene, sapeva di averle /.../
 b. Ker je svojo žensko dobro poznal, je vedel, da ji je /.../
- (15) a. /.../ in tal caso cerchi di farlo uscire aprendo la finestra.
 b. /.../ in poskušaj ga pregnati tako, da odpreš okno.
- (16) a. Forse, frugando tra le sue cose, avrebbe potuto sapere qualcosa di più sul suo conto.
 b. Morda bo izvedel kaj več o njej, če bo pobrskal po navlaki?

⁷ K načinovnim odvisnikom zaradi sorodnosti štejemo tudi sredstvene odvisnike, omenjene pri kategorizaciji italijanskega povedkovnega gerundija v razdelku 2.

5.3.3 Stavčni členi

Dokaj pogosto je gerundij preveden tudi kot stavčni člen glavnega stavka ali njegov del in ne del prirednih ali podrednih stavkov. V skladu z njegovimi najpogostejšimi funkcijami v izvirnih besedilih se daleč najpogosteje kot prevodne ustreznice pojavljajo prislovna določila (90 %), v nekaj primerih pa najdemo tudi druge, manj pričakovane stavčne člene (npr. prilastek, primer 17). Tabela 7 prikazuje pojavljanje tovrstnih prevodnih ustreznic.

Tabela 7: Število prevodnih ustreznic kot elementov stavčnih členov

stavčni člen	število pojavitev
prislovna določila	244
<i>načina</i>	135
<i>časa</i>	75
<i>vzroka</i>	29
<i>kraja</i>	3
<i>dopustnosti</i>	2
prilastek	11
predmet	6
osebek	4
povedkovo določilo	4
povedkov prilastek	2

Med prislovnimi določili pričakovano prevladujejo prislovna določila načina (55 %, primer 18), pogostejša so tudi prislovna določila časa (31 %; primer 19), nekoliko manj pa prislovna določila vzroka (12 %; primer 20); ostale pojavitve so bolj marginalne narave in skupno zavzemajo komaj 2 % vseh primerov s prislovnimi določili.

- (17) a. E in quel momento la prostituta lo abbracciò russando.
 b. In tedaj ga je objela smrčeča prostitutka.
- (18) a. /.../ ho incominciato il discorso affermando che al mondo /.../
 b. /.../ sem začela ta pogovor z zagotovilom, da je na svetu /.../
- (19) a. Apredno la porta dell'appartamento, A. sperò /.../
 b. A. je med odklepanjem vhodnih vrat za trenutek upal /.../
- (20) a. /.../ e, credendo di dover affrontare il loro nemico millenario, si erano dimenticati degli unni /.../
 b. /.../ in v prepričanju, da so pred njimi njihovi tisočletni sovražniki, so povsem pozabili na Hune /.../

5.3.4 *Izpusti in elipse*

V 14 % primerov, kot smo videli v tabeli 4 (kjer je izraženo absolutno število), se italijanski gerundij oz. z njim izraženo glagolsko dejanje ne pojavlja v prevodu v nobeni izrecni obliki. Gre za dve različni situaciji: po eni strani imamo opravka s prevodi, kjer je zaradi elipse pomen, ki je v italijanščini izražen z gerundijem, zgolj implicitno prisoten v stavku oz. povedi (primer 21), po drugi strani pa prihaja nemalokrat tudi do izpustov in posledične izgube na pomenski ravni (primer 22).⁸

- (21) a. /.../ le disse che così facendo non avrebbe tradito la sua comunità.
 b. /.../ ji je rekel, da s tem ne bi izdala skupnosti.
- (22) a. /.../ e la strinse a sé, forte, sempre più forte, cullandola.
 b. /.../ in jo stisnil k sebi. Čedalje močneje.

Primerov tovrstne elipse je v analiziranem korpusu 169 (oz. 8 % vseh identificiranih primerov), izpustov pa je 134 (kar znaša 6 % vseh primerov).

5.3.4 *Glavni stavki*

Ko se glagolski dogodek oz. dejanje, ki je v italijanščini izraženo s stavčnim gerundijem (prim. razdelek 2), v slovenščini znajde v vlogi povedka glavnega stavka, imamo prav tako dve možni situaciji. V nekaterih primerih so priredno/podredna razmerja v povedi spremenjena tako, da je dejanje ubesedeno v glavnem stavku (primer 23), v drugih pa prihaja do elipse glagola, ki je v izvirniku bil povedek glavnega stavka in je posledično glagol, izražen v izvirniku z gerundijem, postavljen v vlogo povedka glavnega stavka (24). Vseh primerov, kjer se gerundij prevaja kot povedek glavnega stavka, je kar 12 %. Za razliko od prirednih struktur, opisanih v razdelku 5.3.1, ki so prevod prirednega gerundija in niso nikoli na prvem mestu v sintaktični strukturi povedi, gre tukaj za pretvorbo stavčnih gerundijev, ki se tako znajdejo v prvem (ali edinem) glavnem stavku, ne v priredni strukturi (v katero so prevedeni povedki iz izvirnih glavnih stavkov, kot vidimo v primeru 23).

- (23) a. Lui, abbracciandola, le disse piano /.../
 b. On jo je objel in ji tiho dejal /.../
- (24) a. /.../ è finito tutto”, disse, accarezzandole il viso.
 b. /.../ je vsega konec,« jo je pobožala po licu.

⁸ Večina primerov, kjer gre za pomensko izgubo, je vezanih na prevod enega in istega literarnega dela (gre za prevod, ki se je že na več nivojih izkazal kot slab; prim. Mikolič Južnič 2007), nemalo pa je tudi primerov iz drugih literarnih del, vključenih v korpus.

5.4 Korelacija med tipi gerundija in prevodnimi ustreznici

V razdelku 5.1 smo videli, da je delež primerov, v katerih se pojavlja priredni gerundij, 45 %, v razdelkih 5.3 in 5.3.1 pa, da se priredne strukture pojavljajo v 41 % vseh primerov prevodnih ustreznici, pri čemer se vezalno priredje, ki je daleč najpogostejše, pojavlja v 37 % vseh primerov. Zdi se, da je korelacija med prirednim gerundijem in prevodi s prirednimi strukturami, zlasti vezalnim priredjem, zelo izrazita.

Povedkov gerundij se v izvirnih primerih pojavlja z deležem 33 %. Ta delež lahko primerjamo s podatkom za združena načinovno in časovno podredje, ki znaša 9 %, ki mu prištejemo še vse tiste primere, kjer je gerundij preveden v obliki prislovnih določil načina in časa, ki jih je dodatnih 10 %, kar znaša skupno 19 %: tudi tukaj je opaziti določeno korelacijo, saj je prekrivanje približno dvotretjinsko.

Če stavčni gerundij, ki se v izvirnikih pojavlja v 22 % primerov, primerjamo s preostalimi tipi podrednih stavkov in prislovnih določil, ki jih je skupno 13 % vseh primerov, bi morda lahko sklepali, da je tudi tukaj korelacija približno dvotretjinska, vendar je pri tem podatke nujno jemati z rezervo, saj se, kot smo videli v zgoraj navedenih primerih, pogosto dogaja, da je prevod z določeno, manj pogosto prevodno ustreznico, pogojen s sobesedilnimi potrebami in ne predstavlja možnosti, ki bi jo lahko uporabili bolj sistematično.

Ob tem je treba upoštevati tudi, da je četrtnina vseh primerov gerundija bodisi bila prevedena kot povedek v glavnem stavku bodisi bila izpuščena, kar potrjuje ključno vlogo sobesedila, v katerem se gerundij nahaja, ter njegov vpliv na prevodno strategijo, ki jo izbere prevajalec v posameznem primeru.

6 SKLEP

V analiziranem korpusu se v zajetnem številu pojavljajo vsi trije tipi gerundija, ki jih definira Lonzi (2001), zato je bilo mogoče opazovati, kako se v slovenščini prevaja gerundij v različnih vlogah in sobesedilih. Najpogosteje se v izvirnih italijanskih besedilih pojavlja priredni gerundij; tudi v slovenščini se kot prevodne ustreznice najpogosteje (in v približno enakem odstotku) pojavljajo priredne strukture, zlasti vezalno priredje, iz česar bi lahko sklepali, da med obema oblikama obstaja močna korelacija. Tudi med ostalima tipoma gerundija (stavčnim in povednim) ter preostalimi slovenskimi prevodnimi ustreznici je opaziti določene vzporednice, saj se pojavljajo tako v obliki podrednih odvisnih stavkov

(zlasti časovnih, prilastkovih, vzročnih in načinovnih) kot tudi v obliki raznih prislovnih določil. Vendar pa ima vselej bistveno vlogo sobesedilo, ki lahko od prevajalcev terja, da želeni pomen izrazijo na zelo različne načine, celo z elipso ali kako neglagolsko obliko oz. skladenjsko vlogo.

Sicer pa se je v skladu z našo hipotezo izkazalo, da je najpogostejša prevodna ustreznica italijanskega gerundija v slovenščini dejansko glagol (75 % vseh prevodnih ustreznic) in med glagoli daleč najpogosteje osebna glagolska oblika (95 % vseh glagolskih prevodnih ustreznic). Kot smo predvidevali, se deležja kot prevodne ustreznice sicer pojavljajo, vendar redko (2 % vseh primerov), kar se prav tako ujema s splošno redkostjo deležja v slovenskem jeziku nasploh (prim. Mikolič Južnič 2012, 2013a).

Med ostalimi prevodnimi ustreznicami gerundija na nivoju besednih vrst se z relevantno frekvenco pojavlja le še samostalnik, kar je prav tako v skladu s pričakovanji, saj so ti samostalniki v veliki večini nominalizacije oz. samostalniške ubeseditve glagolskih dogodkov.

Izsledki raziskave se torej ujemajo z ostalo (sicer skromno) kontrastivno literaturo, posvečeno slovenskim neosebni glagolskim oblikam: tudi pri prevajanju italijanskih neosebni glagolskih oblik, specifično gerundija, se slovenščina pokaže kot jezik, ki privilegira osebne glagolske oblike. Ugotovitve bodo lahko v pomoč tako s pedagoškega vidika, pri obravnavi gerundija v sklopu poučevanja italijanskega jezika in pri poučevanju prevajanja, kot tudi z raziskovalnega vidika, saj bodo lahko služile kot začetna točka za podobne raziskave ostalih italijanskih (in drugih) neosebni glagolskih oblik in za razširjene študije gerundija, v katerih bi poleg literarnih v analizo lahko zajeli korpus drugačnih besedilnih tipov in tako preverili, ali ima besedilni tip kakršenkoli vpliv na pojavljanje gerundija oz. njegovih prevodnih ustreznic.

Bibliografija

- Dardano, Maurizio in Pietro Trifone, 1995: *Grammatica italiana con nozioni di linguistica*. Milano: Zanichelli.
- Kocijančič Pokorn, Nike in Rastislav Šuštaršič, 2001: Slovensko-angleška protistavna analiza nedoločnika v vlogi osebkovega oz. povedkovega določila. *Slovenski jezik/Slovene Linguistic Studies* 3. 37–41.
- Kocijančič Pokorn, Nike in Rastislav Šuštaršič 1999: Slovensko-angleška protistavna analiza nedoločnika v vlogi premege predmeta. *Vestnik* 33 (1/2). 267–281.
- Korzen, Iørn in Morten Gylling, 2012: What can contrastive linguistics tell us about translating discourse structure? *TC3. Translation: Corpora, Computation, Cognition* 2 (1). 23–46.

- Lenassi, Nives, 2004: Implicitne glagolske konstrukcije: problem njihovega poučevanja v okviru poslovnega italijanskega jezika. *Vestnik* 38 (1–2). 173–195.
- Lipovšek, Franciška, 2001: Some aspects of the absolute construction in English and Slovene. *Vestnik* 35 (1–2). 257–268.
- Lonzi, Lidia, 2001; Frasi subordinate al gerundio. Renzi, Lorenzo, Giampaolo Salvi in Anna Cardinaletti (ur.): *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. II. I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione*. Bologna: Il Mulino. 571–592.
- Medved, Vesna, 2013: *Italijanski gerundij v literarnih in pravnih besedilih ter nje-gove prevodne ustreznice*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Mezeg, Adriana, 2011: Analyse contrastive des constructions détachées participiales et de leurs traductions slovènes dans le corpus parallèle FraSloK. Pavelin Lešič, Bogdanka (ur.): *Francontraste 2. La francophonie comme vecteur du trans-culturel*. Mons: CIPA. 239–244.
- Mezeg, Adriana, 2011: *Korpusno podprta analiza francoskih polstavkov in njihovih prevedkov v slovenščino*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2007: *Nominalne strukture v italijanščini in slovenščini: pogostnost, tipi, in prevodne ustreznice*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2010: Translation of Italian Nominalizations into Slovene: a Corpus-Based Study. *RITT. Rivista Internazionale di Tecnica della Traduzione. International Journal of Translation* 12. 145–158.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2012: Korpusna analiza slovenskega deležja v različnih besedilnih tipih. Erjavec, Tomaž in Jerneja Žganec Gros (ur.): *Zbornik Osme konference Jezikovne tehnologije, 8. do 12. oktober 2012, Zbornik 15. mednarodne multikonference Informacijska družba – IS 2012, zvezek C*. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. 147–152.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2013a: Neosebne glagolske oblike v prevodni in izvorni slovenščini: primer deležja. Vintar, Špela (ur.): *Slovenski prevodi skozi korpusno prizmo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 70–93.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2013b: Bridging a grammar gap with explication: a case study of the nominalized infinitive. *Across Languages and Cultures* 14 (1). 75–98.
- Milojevič Sheppard, Milena, 1992: Polstavki v angleščini in slovenščini. *Vestnik* 26 (1/2). 224–237.
- Moretti, Giovanni Battista, in Giorgio Raffaele Orvieto, 1980: *Grammatica italiana. Vol. 2. Il verbo: modi indefiniti e altri aspetti e problemi connessi con il verbo: con oltre 2000 esempi tratti da opere contemporanee e con esercizi*. Perugia: Benucci.
- Renzi, Lorenzo, Giampaolo Salvi, in Anna Cardinaletti (ur.), 2001: *Grande grammatica italiana di consultazione*. Bologna: Il Mulino.
- Schlamberger Brezar, Mojca, 2005a: Nekatere skladdenjske značilnosti prevodov iz francoščine v slovenščino – lekcija iz kontrastivne slovnice. Mikolič, Vesna in Karin Marc Bratina (ur.): *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*. Koper: Založba Annales. 261–268.

- Schlamberger Brezar, Mojca, 2005b: Politična besedila kot tip besedil in postopki prevajanja stalnih formul. Kocijančič Pokorn, Nike, Erich Prunč in Alessandra Riccardi (ur.): *Beyond Equivalence – Jenseits der Äquivalenz – Oltre l'equivalenza – Onkraj ekvivalence*. Gradec: Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft. 121–135.
- Schlamberger Brezar, Mojca, 2011: Le gérondif et le participe présent et leur évolution vers la grammaticalisation: étude contrastive du slovène et du français. *Linguistica* 51. 333–348.
- Šuštaršič, Rastislav in Nike Kocijančič Pokorn, 1998: Slovensko-angleška protistavna analiza angleškega nedoločnika v funkciji osebka. *Vestnik* 32 (1/2). 299–320.
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Vintar, Špela, 2009: Slovenski prevodoslovni korpus. Stabej, Marko (ur.), *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 385–391.